

Opvang en nazorg van nabestaanden
van suicides van jongeren

RINO 15 december 2016

Ad Kerkhof

Opvang en nazorg van nabestaanden
van suicides van jongeren

Rouw en gecompliceerde rouw
Eerste opvang
Tweede opvang

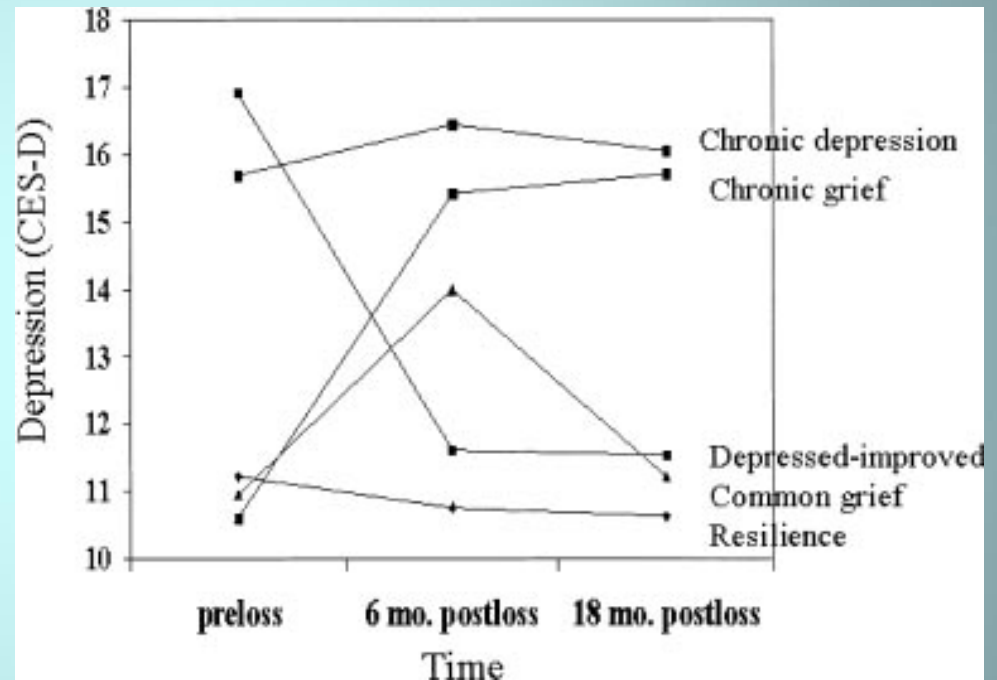
Schuld

Familie, vrienden, omgeving

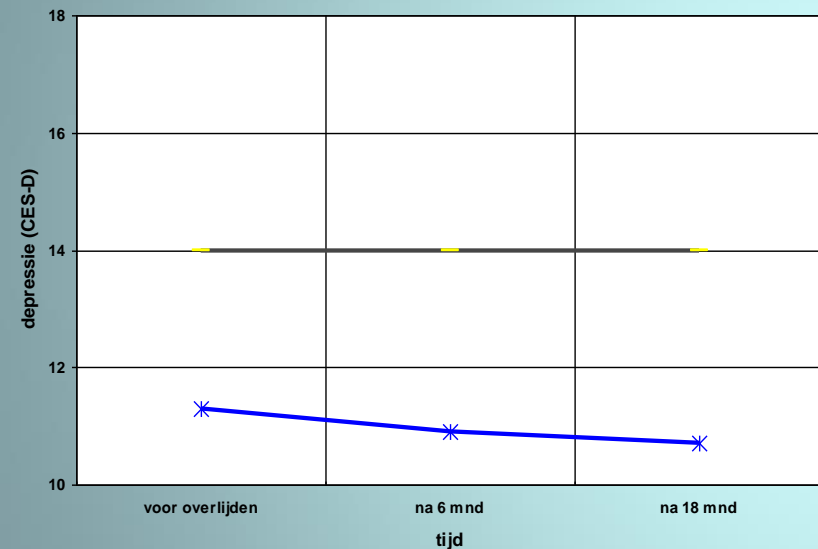
Casuïstiek

verschillen in rouwproces

chronisch depressie	8%
chronische rouw	16%
depressie verbetert	10%
gewone rouw	11%
veerkrachtig	46%

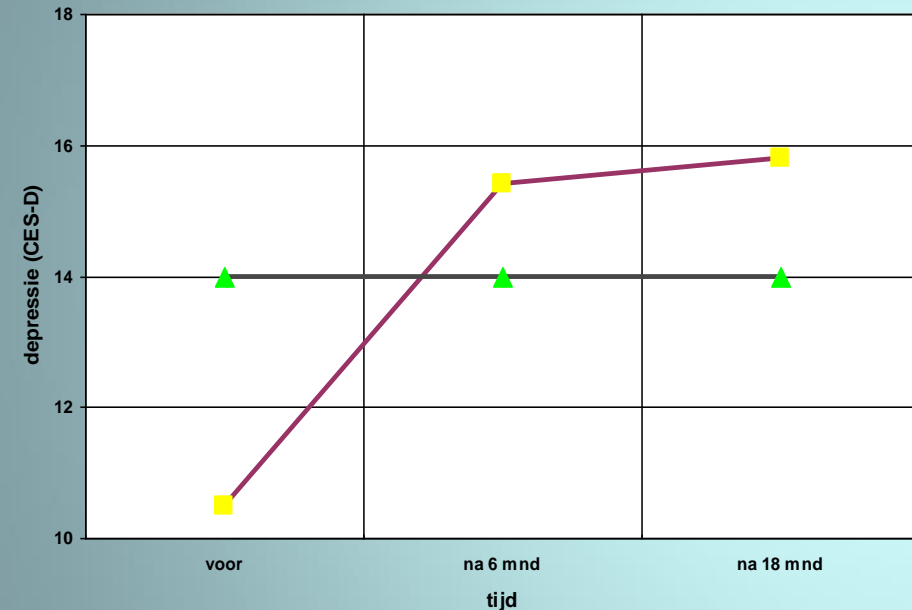

veerkrachtigen (46%)

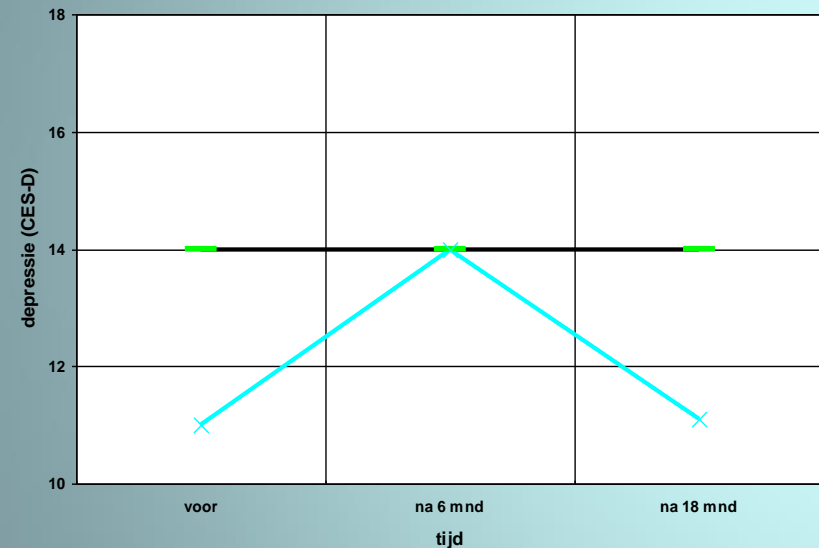
- Korte periode verdriet
- Niet vermijden van mensen/confrontaties
- Roepen veel positieve herinneringen op
- Accepterend wereldbeeld (shit happens)
- Geen *persoonlijk* onrecht aangedaan
- Veel praktische en emotionele steun

chronische rouw (16%)

- Geen vertrouwen in verwerkingscapaciteit
- Minder vaardig
- Zingevingproblemen
- Moeite met daginvulling
- Weinig emotionele en praktische steun

gewone rouw (11%)

- Moeilijk eerste ½ jaar, moeite met accepteren
- Daarna minder denken aan en praten over overledene, vooral positief
- Stabiele personen
- Ervaren veel steun

normale rouw

- gevoelsmatig: somberheid, verdriet, eenzaamheid, boosheid, schuld, opluchting, angst, gevoel van afwijzing, verlangen, positieve gevoelens
- cognities: zelfverwijt, schaamte, concentratieproblemen, ongeloof, suïcidegedachten, verwarring
- lichamelijk: slaapstoornis, pijn, misselijk, benauwd, leeg gevoel in de maag, vermoeid
- gedrag: huilen, terugtrekken, opstandig, overmatig bezorgd, vermijding, koesteren van verbindende voorwerpen

Gecompliceerde rouw

Zich sterk opdringende herinneringen aan en automatische gedachten over de overledene;
Periodes of golven van intensieve pijnlijke emoties gerelateerd aan het verlies;
Sterk verlangen en zoeken naar de overledene.

Gevoel dat het leven leeg, doelloos en nutteloos is;
Subjectief gevoel van verwarring, onthechting of emotieloos reageren;
Emotioneel verdoofd zijn;
Problemen met het onder ogen zien van het overlijden;
Gevoel dat deel van zichzelf samen met de ander is gestorven, waardoor de persoon niet 'zichzelf' is;
Vermijden van herinneringen aan het verlies;
Extreme prikkelbaarheid, verbittering of boosheid;
Anderen niet meer kunnen vertrouwen;
Extreem veel moeite om de draad van het leven weer op te pakken;

Genoemde symptomen veroorzaken gedurende minimaal zes maanden onmiskkenbaar en aanhoudend disfunctioneren in de sociale en beroepsmatige sfeer en op andere belangrijke gebieden

Eerste opvang

- Persoonlijk gesprek: condoleren
- Verdriet delen
- Verbijstering en ongeloof erkennen
- Emotionele ontreddering erkennen
- Verdoofdheid erkennen
- Schuld en schaamte aanhoren
- Woede en opluchting aanhoren
- Verwijten aanhoren en begrijpen
- Aanwezigheid uitvaart regelen

Eerste opvang

- Verwijten oppakken:
- Natuurlijk kijk ik ook naar wat ik fout heb gedaan
- Natuurlijk kijken wij ook naar wat wij fout hebben gedaan

Willen begrijpen

- Waarom overkomt ons dit?
- Waarom heeft hij het gedaan
- Wat heeft hem over de rand geduwd?
- Waarover was hij nu zo wanhopig?

- Psychologische reconstructie

- Let op: dit is een dagtaak

Psychologische reconstructie

- Opnieuw en opnieuw, eindeloos
  - Legpuzzel met veel ontbrekende stukjes
  - Herinneringen, uitspraken, foto's
  - Rol van hulpverlening in aanloop suicide
  - Kritische gebeurtenissen in de aanloop
  - Eerdere kwetsbaarheden?
-
- Jarenlang, waarbij steeds een iets beter plaatje over blijft.

Verwijten aan hulpverlening

- Vaak begrijpelijk
- Soms terecht
- Geeft uitlaatklep aan boosheid
- Geeft geen uitstel aan verdriet
- Kan obsessief worden en rouw compliceren

- Onpartijdigheid van hulpverlener?
- Objectiveren (Overeenkomstig richtlijn?)

Schuld

- Bespreek uitvoerig, objectiverend:
- Wat heeft u niet gezien, niet willen zien, niet kunnen zien?
- Wat heeft uw zoon / dochter niet laten zien?
- Wat heeft uw zoon / dochter wel laten zien?
- Wat heeft u wel gezien? Wel gedaan?

Schuld

- Onverantwoordelijk?
- Nalstig?
- Verwijtbaar?
- Machteloos?
- Kwelijk?
- Schuldbewijzen? Indien voor rechtbank?

Gecompliceerde Rouw

- Verdriet uiterst zwaar en pijnlijk
- Depressie en apathie
- Traumatische herbelevingen
- Kunnen nergens anders aan denken
- Isoleren zich
- Angst en crisissituaties, verlies van controle
- Woede
- Slaapproblemen, geen ontspanning.

Gecompliceerde rouw:

- Niet kunnen loslaten beelden + herinneringen
- Opdringende gedachten aan overledene
- Zoeken naar de overledene
- Golven van pijnlijke herinneringen
- Leegheid, doelloosheid, nutteloosheid
- Verdoofd zijn, alles gaat langs je heen
- Suicidegedachten, wensen, plannen
- Disfunctioneren beroepsmatig / sociaal

Getraumatiseerde rouw:

- Niet kunnen loslaten beelden + herinneringen
- Proberen deze te stoppen en te vermijden
- Beelden + herinneringen worden intrusief
- Extreem prikkelbaar, boos, verbitterd
- Geen vertrouwen meer in de medemens
- Geen belangstelling meer voor hobby's of vrienden
- Suicidegedachten, wensen, plannen
- Disfunctioneren beroepsmatig / sociaal

Let op:

- Bij gecompliceerde rouw mogelijk opleving lang bestaande psychopathologie
- Indien zelf suicidaal, voorafgaande aan suicide zoon of dochter niet zelden ook al suicidegedachten gehad of pogingen ondernomen.

Let op:

- Broers en zussen zijn soms ook suicidaal
- Vrienden / vriendinnen eveneens

Inzage behandel dossier

- Geen wettelijk recht
- Weigering compliceert rouwverwerking
- Geen juridisch beletsel om opening te geven
- Tussenvormen: arts van instelling
- Tussenvormen: arts van buiten
- Tussenvorm: samenvatting
- Eigendom dossier bij overledene
- Geen overerving helaas

Casuïstiek

- Vrouw 40
- Onlangs zoon overleden door suicide
- Schuldgevoelens: te weinig aandacht aan zoon
- Daarvoor: scheiding en agressieve stalking
- Ontslagen van werk, reorganisatie
- Haar moeder was overleden
- Hodgkin geconstateerd
- Verwijtbaar?

Casuïstiek

- Ouders suicide van 17 jarige zoon
- Moeder emotioneel, vader rationeel
- Voortdurend ruzie over verkeerde reactie
- Chronische crisis puberend zusje. Ruzie.
- Twee jaar later gescheiden
- Moeder zelf geadopteerd
- Op jonge leeftijd weggelopen uit pleeggezin
- Zwervend bestaan
- Ik was niet belangrijk, ook niet voor zoon
- Zoveelste afwijzing

Casuïstiek

- Zoon 19 jaar: auto tegen boom
- Onduidelijk doodsoorzaak
- Moeder denkt suicide
- Vader denkt ongeluk
- Moeder denkt zoon beter te kennen
- Moeder in nazorg, vader niet
- 6 gesprekken, moeder normale rouw
- Vader vanaf begin normale rouw

Advies

- Neem de tijd om te luisteren
- Nabestaanden kunnen dat zeer waarderen
- Samen reconstructie maken
- Voeg kennis toe over depressie, suïcidaal proces, schaamte, crisis, dat helpt.
- Bespreek schuld en zelfverwijt
- Bespreek onderlinge verwijten
- Bespreek oud zeer en levensthema's